

מה הניע אותי בתחילת הדרך להצטרף לסמינר?

בהתחלה חשתי מהתנסות בחוויה לא מוכרת, מהאינטנסיביות ומההיכרות עם אנשים חדשים. אך בסופו של דבר, אלו הניעו אותי בתחילת הדרך, מכיוון שרציתי להתגבר על החששות, ולהתמודד איתם.

מהן ההתפתחויות והתפניות שהתרחשו אצלי במהלך ולאחר הסמינר

ברמה האישית –

הרגשתי ביטחון לדבר באנגלית, למרות שטעייתי לפעמים. בדרך כלל, כשאני מטיילת וצריכה לדבר באנגלית, אני ממעטת בדיבור, אבל במשלחת הרגשתי בנוח להביע את עצמי, גם במהלך המפגשים עם הסטודנטים הפולנים באוניברסיטה, כשנתבקשנו לדבר על סוגיות שונות בחינוך, וגם במהלך המפגשים עם הסטודנטים הבינלאומיים.

ברמה המקצועית –

צילמתי הרבה תמונות במהלך הסיורים בבתי הספר ובגנים כדי שיהיה לי תיעוד של רעיונות שאוכל ליישם בעתיד. התרשמתי מחדרי הצפייה (חדרים המשקיפים על הגן מבלי שהילדים רואים שצופים בהם) שהיו בגן הילדים שביקרנו בו ביום הראשון. ברור לי שדרוש תקציב בשביל להקים כזה חדר. לאחר שאהיה כמה שנים בתחום, אני מאמינה שאעשה מאמץ ואגייס כספים כדי להוסיף חדר כזה לגן שבו אעבוד, משום שיש לחדר כזה ערך רב. השנה ערכתי כמה תצפיות בגן הילדים בו אני מתנסה. הילדים רואים שאני צופה בהם וכותבת במחברת והם ניגשים אליי ושואלים מה אני עושה. לעיתים אני רואה שיש ילדים שהתנהלות שלהם משתנה בעקבות הצפייה שלי בהם, ושהם עסוקים בלהתבונן בי, במקום לשחק בספונטניות. אני חושבת שעדיף היה שאערוך את המחקר הזה בחדר תצפיות כדי לשמור את ההתנהלות האוטנטית של הילד.

מה תרם להתפתחויות ותפניות אלה

מה שתרם להתפתחויות והתפניות האלה, זו הפתיחות. התאפשר לי להגיע לארץ זרה, להיות צמודה לאנשים שאני לא ממש מכירה, לדבר בשפה אחרת, לראות מסגרות חינוכיות. אם הייתי בוחרת להיות שקטה, מופנמת, כל ההתפתחויות והתפניות שחוויתי לא היו מתרחשות.

מהם ה"משקפיים" דרכם הסתכלתי בעולם החינוכי בפולין, תארי תהיות, תובנות מחשבות, ועם איזה תובנות יצאתי בקשר לשאלת החקר שלי?

המשקפיים דרכם הסתכלתי על העולם החינוכי הן משקפיים בצבע שחור-לבן. לפעמים עלתה בי ביקורת כלפי עניין מסוים בגישה שלהם, ואז ראיתי את הצד השחור של המשקפיים, ולעיתים, ראיתי דברים שעניינו אותי, וידעתי שאקח אותם איתי להמשך הדרך, ואותם ראיתי בצד הלבן.

יציאתי עם המשלחת לוותה בשאלת מחקר הקשורה לעיצוב המרחבים החינוכיים בבתי הספר והגנים, תהיתי כיצד נראים הקירות, האם יצירות הילדים תלויות על הקירות, ואם כן, איך הן נראות.

במהלך הסיורים במסגרות החינוכיות התרשמתי מכך שבכל הקשור לעיצוב הסביבה החינוכית, הצוות החינוכי השקיע מחשבה רבה בצרכי התלמידים וברוחותם. הקירות של בתי הספר והגנים צבועים בצבע שמאיר את המרחב הלימודי וגורם לתחושה נינוחה. במבנה בו היו מספר גני ילדים, נתלו חבלים צבועים בגרמי המדרגות שנראו כמו חבלים של ספינה כשהם מאפשרים לילדים להיאחז בהם (כתחליף למעקה) בעת העלייה ואז הירידה במדרגות.

בכל בית ספר הייתה תלויה מערכת שעות שבועית במסדרון, כדי שהילדים ידעו בכל רגע נתון היכן הם אמורים להימצא ומה צפוי להיות. בבית הספר המשולב, תלו שתי מערכות, אחת מהן כתובה, והשנייה הומחשה באמצעות תמונות, כדי להקל על התלמידים המתקשים בקריאה. אני רואה בזה חשיבות רבה, מכיוון שאני מאמינה שילד צריך לדעת מהו סדר היום שלו. ידיעה מראש לגבי סדר היום מאפשרת לילד ואף לאדם בוגר להיות נינוח, מכיוון שהוא יודע פחות או יותר, מה מצפה לו.

באחד מבתי הספר ראיתי כי המראות בשירותים מכוסות בפתקים קטנים, לאחר קריאת כמה מהם הבנתי שהילדים כתבו משפטים חיוביים, כדי לשמח את המתבוננים במראה. **(עד כאן מפורט הצד הלבן של המשקפיים).**

פרט לצבעוניות של הקירות, היה גם נושא משותף שהופיע על לוחות היצירה של שלושת המסגרות החינוכיות, והוא 'מחזור'.

תלמידי כיתות א' ומעלה לומדים על נושאים שונים. טכנולוגיה, מדע ואמנות. הם יוצרים יצירות הקשורות לנושאים אלו באמצעות חומרים ממוחזרים ויצירותיהם נתלות על לוחות הנמצאים ברחבי בית הספר. הופתעתי לראות כי בגני הילדים השונים שבהם ביקרנו הופיעו יצירות מחזור דומות, הן מבחינת ההנחיה של היצירה, והן מבחינת הדמיון בין יצירה אינדיווידואלית של כל ילד. כל יצירה הייתה כמעט זהה ליצירה שסמוכה לה, ניתן לראות זאת בתמונות של הכבשים.

יצירות אלו העלו בי את השאלות הבאות :

האם המסגרת החינוכית מאפשרת מרחב ליצירתיות או שמא הילד מקבל הכוונה ספציפית ועליו לפעול בהתאם?

האם המורה עוזרת לילד כדי שהתוצאה תהיה זהה לציפיות שלה?
(עד כאן מפורט הצד השחור, הביקורתי של המשקפיים).

בעקבות צפייה בעבודות אלו, התחזקה אצלי האמונה כי על הילד להתמודד עם הקושי בעצמו (בהתחשב כמובן בעובדה שהפעילות מותאמת לרמה הקוגניטיבית והמוטורית שלו).
אני מאמינה שלא משנה משך הזמן שייקח לו להגיע לתוצאה, או איך היא תיראה, בכל מקרה צריך לאפשר לילד ליצור באופן אינטואיטיבי, כי בסופו של דבר **זו תהיה התוצאה הייחודית לו, היצירה האישית, שלו.**

כשמצב כזה מתאפשר, **לעיתים**, הגננת יכולה לזהות למי שייכת כל יצירה מבלי לבחון את השם שמופיע מאחוריה, מכיוון שהאופי של הילדים משתקף דרך יצירותיהם.
עובדה שאינה נראית לעין כאשר היצירות מובנות ומונחות.

אירוע שהשפיע עליי רבות במהלך הסמינר

מהיום הראשון בוורשה, ראיתי את הנוכחות הבולטת של הסביונים בכל מקום. במהלך הסיוור החופשי בגן החיות, נשכבתי על הדשא, והסתכלתי על חלקי התפרחת שמרחפים באוויר. מהרגע זה, אופן ההסתכלות שלי כלפי הסביבה התחלק לשניים. היו לי משקפיים דמיוניות דרכן ראיתי את המציאות כפי שהיא באותו הרגע, צבעונית וחיה.
בנוסף, היו לי משקפיים שהראו לי את המציאות בצבעי שחור-לבן, יחד עם השינוי בצבע, הגיעו גם סצנות דמיוניות שבהן חשבתי איך המקום היה נראה בזמן השואה.
כשישבנו ביער שבו ערכנו את המדיטציה, ראיתי בדמיוני את המשפחות שהסתובבו שם, את הילדים שהתרוצצו בין השבילים. כשנסענו בתחבורה הציבורית וחלפנו על פני מבנים, דמיינתי איך המבנים האלו נראו בתקופה ההיא.
אחזור רגע ליום הראשון בוורשה, כשראיתי את התפרחת של הסביונים באוויר, הרגשתי שזו ה'מזכרת' שהיהודים השאירו בפולין.
דמיינתי שכל תפרחת יחידה שמעופפת באוויר היא נשמה של יהודיה שנספה הנספתה בשואה, והעובדה שהתפרחת תמיד נמצאת באוויר, מזכירה לכל הנוכחים בארץ הזו, את מה שקרה פעם על אדמתה.
אני משערת שמחשבה זו עברה בראשי בגלל שלסביון קוראים גם 'סבא', והקישור בין סבא, לשואה, הוא מידי עבורי.

אירוע שהיה לי קשה לקבל אותו\ להכיל \ להבין ולהתמודד אתו?

במהלך הסיור בבית הספר המשלב הופתעתי לראות את שיטת החינוך ה'מיושנת' שדומה לגישה הלימודית שקיימת בארץ. אמנם יש מעט תלמידים בכל כיתה, עובדה שאינה ברורה מאליה ואינה מתקיימת בארץ. יש לכך חשיבות רבה, מכיוון שכשיש מורה אחת ומעט תלמידים, זה מאפשר למורה לראות את היכולות, הקשיים, האופי של כל ילד ולהתאים את הלמידה אליו. ממבט חיצוני, היה נראה שהמורים אינם מנצלים את האפשרות הזו.

חשוב לי לציין שיייתכן שאני טועה, יכול להיות שראיתי רק חלק מהתמונה הכללית.

אפשרו לנו להיכנס לכיתות מסוימות לכמה רגעים קצרים, ולא אפשרו לנו ליצור קשר עם המרצים והתלמידים. אני משערת שהצוות החינוכי החליט לפעול כך משום שיש להם ניסיון עם התלמידים ה'משולבים', שיש להם קושי של ריכוז, והם לא רצו שנפריע למהלך השיעור (אני חושבת שאמרו לנו את זה מראש, אבל לא זוכרת בוודאות).

היו כיתות בהן ביקרנו שלא נכחו בהם תלמידים משולבים, ואופן ההתנהלות היה זהה לכיתות המשולבות, היה לי קשה להבין את זה. חשבתי שמיעוט הילדים בכל כיתה מתבצע כדי לאפשר למורים להתנהל בגישה זורמת ומכילה כלפי כל תלמיד. ציפיתי שהמורים יאפשרו לתלמידים להיות יותר פעילים בשיעור, כמו שראינו ב'מדיסון' ולא כל אחד בשולחן נפרד משלו, שהם יושבים ומקשיבים למורה בזמן שזה עומד ומרצה להם.

מהן התכנים והמסרים שרכשתי במהלך סמינר זה וברצוני להעביר אותם הלאה במסגרות שונות בחייל (תלמידים, חברים, משפחה, עמיתים ועוד)?

הקירות בבתי הספר והגנים היו מלאי צבע, היו קירות כחולים, צהובים, כתומים וכו'. הצבעוניות הזו תורמת להרגשה חיובית ונעימה במסגרת החינוכית. רוב המסגרות החינוכיות בארץ אינן נראות כך, לרוב, הקירות צבועים בצבע לבן. זה משהו שלקחתי איתי להמשך, אני לא יודעת אם אצליח לשנות את כל הקירות של כל המוסד החינוכי בו אעבוד, אבל אני יודעת, שלא אתפשר על הצבע של המרחב החינוכי שבו אלמד. אם אהיה גנת, אצבע את קירות המרחב החינוכי שלי בצבעים שונים, משום שאני יודעת כמה הצבעוניות תורמת לתחושה חיובית כללית במרחב הלימודי.

משיעור ההיסטוריה שנכחנו בו בבית הספר 'אדיסון', למדתי שאפשר ללמד ילדים על נושא המוות באופן "נעים".

מידי שנה, בקורסי דידיקטיקה במכללה, עלו השאלות "כיצד ללמד את הילדים את נושא השואה?" ו-"האם ללמד אותו בכלל?".

כל מרצה עונה על שאלה זו באופן אחר, בהתאם להשקפת העולם שלה.

כעת, אחזור אל המערך של המורה להיסטוריה בבית הספר 'אדיסון'. המורה הציג באמצעות אקווריום ריק את נושא הארכיאולוגיה. הוא הכניס בכל פעם לתוך האקווריום אלמנט נוסף (חול, בית עץ קטן, צעצוע של פרה) תוך כדי שהוא מספר לילדים ולנו, על תקופה עתיקה בהיסטוריה. **על פני השטח**, הוא העביר לילדים את הנושא 'ארכיאולוגיה' בכך שהסביר שעם השנים נוצרו

שכבות של אדמה, וכיום, ניתן לחפור לעומק ולמצוא את הממצאים מהתקופות העתיקות שנתרו בעומק האדמה.

מתחת לפני השטח, במהלך הצגה זו, המורה העביר לתלמידים את נושא המוות. הפרה נקברה מתחת לאדמה, ויחד אתה, גם האנשים שחיו בתקופה ההיא.

הייתי המומה כשצפיתי במערך זה, והיה ברור לי שאשתמש באופן זה (הצגה באמצעות אקורדיון שקוף) בעתיד, כשארצה להעביר לילדים תכנים שונים באופן מגוון ומעניין. יחד עם זאת, למדתי על דרך חדשה, מעניינת ועקיפה ללמד על מוות, נושא שעולה פעמים רבות במהלך השנה (יום השואה, יום הזיכרון, חנוכה – סיפור המכבים ועוד).

הנושא העיקרי שלמדתי עליו במהלך המשלחת הוא גיבוש הקבוצה.

לפני המשלחת, היה לי ברור שחשוב לגבש את הקבוצה, כי אנחנו הולכים להיות ביחד במשך שבוע ימים. לפני היציאה למשלחת, חברי הקבוצה הראו נכונות לגבי מפגשי גיבוש, אך כשקבענו תאריך למפגש משותף, הנוכחות הייתה דלה.

בסופו של דבר, במהלך המשלחת עצמה הקבוצה גובשה מסיבות שונות. העיקרית שבהן היא ההנחיה חוזרת של המנחות, שבאמצעות 'משחקים' שונים גרמו לנו להכיר אחדות את השנייה לעומק. סיטואציות אלה, הכווינו את כל אחד ואחת מאתנו לרצות להכיר את האחר לעומק, גם בזמן בו לא נתקבלה הנחיה רשמית.

יצאתי מהמשלחת עם הבנה לגבי חשיבות **גיבוש הילדים בגן**, וברור לי שכשאהיה גננת, הגיבוש יהיה בסדר העדיפויות שלי. אני מאמינה שגיבוש של קבוצה גורם לאמפתיה של המשתתפים. בסופו של דבר, רוב הנוכחים מרגישים שווים בקבוצה, ואם יש כאלו שלא מרגישים כך, יכולים להרגיש בנוח לשתף זאת ולקבל פידבקים כנים משאר המשתתפים.

החוויה שלי מהדרך שבה התנהל הסמינר, וההובלה של המנחות

במבט לאחור, הסמינר הרגיש לי כמו קלטת בטייפ שמריצים קדימה במהירות. מהרגע שנחתנו בשדה התעופה בפולין ועד ששבנו אליו בדרכנו חזרה, הכול עבר כל כך מהר. במהלך השבוע עברתי מחוויה משמעותית אחת לאחרת במהירות. בימים הראשונים היו מעט הזדמנויות לעכל את הכול, אבל לאחר כמה ימים, המנחות אפשרו לנו לעכל את מה שעבר עלינו במהלך היום. לעיתים זה היה באמצעות מתן מקום לפעילויות של חברי הקבוצה, ולעיתים היו אלה פעילויות שהמנחות העבירו.

רותי למשל, הובילה התמנחות והירגעות לפני ההגעה לבית הספר המשולב, **וחנסאא** העבירה מדיטציה מרגיעה לאחר שהסתובבנו ברחבי היער והמשכנו את שיחות ה-walk and talk בהן הכלנו את חברינו למסע, ושיתפנו אותם במחשבות, סיפורים ורגשות.

מבחינת התוכן, הייתה משמעות לכל מקום בו ביקרנו, וחוויתי למידה משמעותית בכל מקום. גם במקומות בהם לא הייתי מרוכזת ופעילה, כמו במפגש על "פאשיין" באוניברסיטה, למדתי שגם בפולין מעבירים תכנים באופן פרונטלי ולא תמיד רואים את חווית התלמיד בתוך הלמידה (וזאת

בניגוד למפגש הראשון שלנו באוניברסיטה, שהיה חוויתי, מלמד ומעניין).

המנחות הובילו את הסמינר, כל אחת בהתאם לאישיות שלה.
חנסאא הביאה אתה את הרוחניות, היא חיברה כל משתתף לעצמו ולחבריו הקבוצה. כשהיא נתנה הנחייה להוציא מה'קישקעי' את כל המחשבות, הפחדים, החששות. היא לא וויתרה, ולכן בסופו של דבר, כולם דיברו באופן שווה. אף אחד לא נשאר ב'רדודים'. כולם צללו אל העמוקים ופתחו את הלב והנשמה בפני הקבוצה.

רותי הביאה אתה את הרוח ספורטיבית ויכולת הנהגה. במהלך המשלחת ראיתי בה רועה שמנחה את עדר הכבשים שמאחוריה אל הדרך שהוכנה להן מבעוד מועד, וזאת תוך ראייה ממוקדת על כל כבשה, תוך התחשבות בקשיים, בחזקות וביכולות שלה. היא לא נתנה לקיטורים של הכבשים, ולעיתים לחוסר ההערכה מצדן להשפיע עליה, היא המשיכה להוביל אותן באותה הדרך, שידעה שהיא הדרך הנכונה.